

Kússzál fel az fige-rúdra,
el nem pirul, ő már *tudja*.

Valának elődjeid,
valájuk kísértget itt,
de régi a Ficzere,
a góré, lesz cziczere.

Meg a minden-összevissza,
ez facsarja, amaz issza.

Keservből itt nem az Ég ment,
de a manézsimanézsmént.
Együtt a Management,
nagy G-vel mind maga ment.

S hogy végezte a manézsát,
te el-moshatod a dézsát.

Hellenisticus Czicus! – s
lös'z mind-holnap erre Juss.

Henry James

A MESTER INTELMEI (III)

Szabó Szilárd fordítása

V

– Ó, igaz is, szeretném, ha maradna még egy kicsit – szólta oda neki Henry St. George tizenegy óra tájt, azon az estén, amikor a szakma kiválósága vacsorát adott. A társaság – amely *nem* a szakmát képviselte, semmilyen szinten – nagy volt, de már fogyatkozott; fiatalemberünk, miután jó éjszakát kívánt a ház asszonyának, búcsúzóul a ház urának is kezet nyújtott. Ez a mozdulat, azonfelül, hogy okot adott az idézett tiltakozásra, további értékes szavakat provokált arról, hogy most volna módjuk beszélgetni, hogy a szobájába mehetnének, és hogy az a rengeteg mondanivaló már alig várja a hallgatóját. Paul Overt nagy örömmel fogadta ezt a szívességet; hanem azért felhozott egy gyöngye, tréfának is beillő kifogást, mindössze annyit, hogy már elígérkezett valahová, és az a hely igen messze van.

– Nohát, akkor megszegi az ígérteit, és kész! Micsoda kötnivaló szélhámos maga! – jelentette ki St. George olyan hangon, amely a fiatalember számára megkönnyítette a választást.

– Természetesen megszegem... bár ez komoly ígélet volt.

– Szóval Miss Fancourt...? Neki ígérte meg, hogy elkíséri, ugye?

A kérdésre kérdés volt a válasz: – Ó, már ő is menni készül?

– Gaz képmutató! – nevette el magát a házigazda. – Én próbáltam egyengetni a maga útját ennél a fiatal hölgnél, de ekkora előnyt azért nem adok. Várjon egy percet... mindjárt visszajövök. – Távozó vendégeihez fordult, és az ajtóhoz kísérte a hosszú uszályú hölgyeket. Fülledt éjszaka volt, minden ablak tárva-nyitva, a dübörgő kerek és a kocsu után kiabáló szolgák hangja behatolt a házba. A sürgölődés gazdagon sziporkázott; a súlyos levegőben ünnepi hangulat remegett, nemcsak egy múltó esemény nyoma, hanem a szélesen hullámozó gyönyör sejtelme, amely Londonban, nyári éjjeleken, oly maradéktalanul betölti e szövevényes város boldogabb negyedeit. Lassanként kiürült Mrs. St. George nappalija; végül csak Paul maradt odabenn, aki közölte a ház asszonyával, mi célból várakozik. Az gúnyosan végigmérte: – Ó, értem, valami intellektuális dolog, valami *szakmai* megbeszélés; nem lehetne mellőzni, legalább nyáron? Szegény jó Henry, micsoda boldogság! – A fiatalember kipillantott az ablakon, látta a kétkerekű bérkocsikat, ahogy nekilődülnek, és az elegáns, csukott hintókat, ahogy tovagördülnek. Mire visszafordult, Mrs. St. George már eltűnt; csak a férje hangját hallotta odalentről – az oszlopcsarnokban csevegett és élcelődött egy hölgygel, aki a hintójára várakozott. Paul néhány percig egymaga birtokolta az áthevült, néma szobákat: a színes ernyőkön átszűrt fényt, a széttolt karosszékek és pamlagok zűrzavarát, a fáradt virágillatot. Tágas, otthonos szobák, értékes tárgyakkal telezsúfolva; a „jó ház” összképét nem rontotta semmi. Öt perc múlva egy inas lépett be a Mester üzenetével: arra kéri, fáradjon le a földszintre; mire ő, kalauzát követve, lement a lépcsőn, és egy hosszú folyosón át az épület hátsó szárnyába, egy lakosztályba jutott, amelyről nyomban megállapította, hogy a szorgos íróember sajátos igényei alakították ki.

St. George ingujjban fogadta egy magas és roppant tágas szoba közepén – a szobának nem volt ablaka; odafentről, a tetőbe vágott széles nyíláson át kapott fényt, akár a kiállítóterem. Berendezése könyvtárra vallott; a roskadozó polcok a mennyezetig nyúltak, a „gerincek” tompa aranyszínű különleges tónusú felszín hozott létre, amelyet néhol a könyvek közé akasztott rajzok és metszetek élénkítettek. A szemközti falnál, a bejárattól egészen távol, jókora íróasztal állt, olyan magas, hogy tulajdonosa csak az irodai könyvelők merev testtartásával használhatta; a küszöbtől e bútordarabig széles, bíborvörös szőnyeg futott, nyílegyenesen és csaknem olyan hosszán is, mint egy kerti ösvény, és Paul lelki szemével már látta a Mestert, amint az izgalom óráiban ott járkál fel-alá, a kompozíció szárait szövögetve. Az inas a faliszekrényből házikabátot vett elő, egy kényelmes, elnyúlhatetlen zakót; átnyújtotta gazdájának, majd a levett ruhával a karján visszavonult. Paul Overtnak tetszett ez a kabát; illet a beszélgetéshez, bizalmat ígért – mint ahogy bizonyára kapott már jó néhányszor –, és gyászos könyökével viselőjére vallott. – Ó, minálunk fő a célszerűség... a célszerűség! – mondta St. George, amikor látta, hogy vendége alaposan körülnéz. – Nem olyan ez, mint egy hatalmas kalitka, ahol az ember csak jár, körbe-körbe? A feleségem találta ki, és minden reggel rám zárja az ajtót.

A fiatalember – elismerése jeléül – szorongva felsóhajtott. – És az ablak nem hiányzik... egy hely, ahonnan kilátna a szabadba?

– Eleinte borzasztóan hiányzott; de a feleségem jól kalkulált. Rengeteg időt nyertem így, az elmúlt tíz évben egész hónapokat. Itt állok, a szakmámba falazva, és fölöttem ott a napvilág, mint egy óriási szem... amely persze Londonban többnyire vaksi és hályogos. Nincs hová menekülnöm... a szoba megtanít arra, hogy keményen összpontosít-

sak. És én, azt hiszem, megtanultam a leckét; nézze, ott a bizonyíték... mit szól hozzá?
– Az egyik asztalra mutatott, amelyen még bontatlan, vaskos papírtekercs hevert.

– Ki akar adni még egyet...? – kérdezte Paul olyan hangon, amelynek fanyar mellékízét maga sem érezte, amíg társa föl nem kacagott; és még akkor sem akart tudomást venni róla.

– Szélhámos, szélhámos! – St. George úgyszólván megkönnyebbült a szemrehányástól, és látható élvezettel átkarolta. – Azt hiszi, nem tudom, mit gondol róluk? – kérdezte, és kezét zsebre dugva, ajkán különös, újfajta mosollyal kihúzta magát. Mintha most döntötte volna el, hogy ifjú híve előtt színről színre megmutatkozik.

– Szavamra mondom, akkor többet tud, mint én magam! – fakadt ki a fiatalember, és arcára kiült a kínos tanácstalanság, amiért sem őszintén becsülni, sem nyíltan megtagadni nem képes a Mestert.

– Drága öregem – mondta az, és egyre jobban belemelegedett –, nehogy azt higgye, hogy a könyveimről akarok beszélni; ez a téma nem közénk való... *il ne manquerais plus que ça!* Nem olyan rosszak azok, mint maga gondolja. Ami engem illet, hát igen, én talán romlottam valamicskét; de ez sem érdekes, nem ezért hívtam ide. Kérdezni akarok valamit... sőt, nem is egyvalamit; és ha megengedi, kihasználok az alkalmat. Üljön csak le. Igen, nálunk fő a célszerűség, de látja, *mégiscsak* van itt egy pamlag... mert szegény csontjaimra azért gondot viselnek. A feleségem, mint minden nagy szervező és szabályalkotó, jól tudja, hogy néha kell a pihenés. – Paul belesüppedt a puha bőrdivány szögletébe, barátja azonban állva maradt, és folytatta a magyarázatot. – Remélem, megbocsátja, de itt, a szobában ez már szokásommá vált. Az ajtótól az asztalig, az asztaltól az ajtóig. Egy kis járkálás fölrázza a képzelőerőt; és látja, ez ám a remek dolog, hogy nincs ablak, amelyen át elillanhatna! Ahogy írok, az maga az örökkévaló egyformaság (a pultnál megállok, körmölöm, ami eszembe jut, aztán gyerünk tovább, felalá); eleinte roppant fárasztó, de az ember megszokja, ha a jövőre gondol: maga jó egészségnek örvend, még évekig csinálhatja... csak bírja a lába! Fő a célszerűség... fő a célszerűség! – ismételte St. George, és járás közben a kisebbik asztalról gépiesen fölkapta a kötegni korrekciót. De amikor föltépte a csomagolást, arckifejezése nyomban megváltozott, és egy pillanatra hősünk is fellélegzett. Amíg ő elmerülten tanulmányozta új könyvének levonatait, a fiatalembernek volt ideje ismét szemügyre venni a szobát.

„Istenem, mi mindenre lennék képes, ha ilyen csodálatos helyen dolgozhatnék!” – gondolta Paul. A külvilág, a csúfság és a véletlenek világa olyan tökéletesen kívülrekedt, hogy itt, ebben a pazar és oltalmazó kockában, a gondviselő égbolt alatt az álomalakok sora, az előrajzó társaság zavartalanul megülhette a maga ünnepét. Nem a valós tények észlelése, csupán Overt szeretetteli látomása volt ez, ama ritka alkalmak egyike, amikor közéről látta, hogy a Mester egész lényé kigyúl, elragadó egyénisége váratlanul megmutatkozik, méghozzá csak őelőtte, a remegő várakozás és talán a családás pillanataiban. Úgy érezte, hogy az őszinte kapcsolat nem lépésről lépésre, hanem néhány ugrással fejlődik ki közöttük.

– Olvassa őket... komolyan? – kérdezte St. George, és letette a korrekciót, amikor Paul az iránt érdeklődött, hogy műve mikor jelenik meg. A fiatalember válasza: – Hogyne, olvastam valamennyit – a hangsúly, amit a szavak mögött érzett, ismét mosolyra ingerelte. – Meglátogatja a nagymamát a születésnapján, ahogy jóra való unokához illik, hiszen tudja, hogy szegény nem él örökké. A képességei, a józan esze, mindene odavan: nem lát, nem hall, nem beszél; de a régi kedvességét, a jámbor gesztusait még méltányolnia kell. Ha *tényleg* olvassa őket, drága öregem, akkor maga erős

jellem. *Én* erre már képtelen vagyok. Igen, tudom, hogy *magában* van erő; tudom, és a szemébe is mondom, ez az egyik oka annak, hogy idehívtam. Maga erős jellem, nagy tehetség. Elovastam a dolgait, mindegyiket... és nagyon tetszettek, igazán megragadóak. Úgy emlékszem, valaki már beszélt nekem róluk... olyan valaki, akinek hinni szoktam. De hát kinek is hihet az ember? Maga jó úton halad, és ez csodálatos... derék dolog, gratulálok. Csak hát akarja-e tartani a formáját...? Ez a kérdésem, erre feleljen!

– Ugyan mi mást akarhatnék? – kérdezte Paul, és olyan érzéssel pillantott föl szálgyenes vallatójára, mint a nebuló, aki éppen jókedvében leli az iskolamestert – vagy mint az óvilági zarándok, amikor jóslat reményében a messze földön híres orákulumhoz járul. St. George kissé akadozva játszotta a szerepét, de mint tanácsadó, csalhatatlannak látszott.

– Mi mást? Sok mindent, annyi mindent, hogy számolni sem érdemes; de eggyel is beérheti, ha abban igazán újat hoz... ha zihál a szakadatlan erőfeszítéstől. Mondja meg őszintén: a szíve mélyén elszánta-e magát arra, hogy létrehoz valami tisztos és tökéletes dolgot?

– Ó, a tisztos munka... a tökéletesség! – sóhajtotta elkomorlyodva a fiatalember. – Akkor vasárnap erről beszéltem Miss Fancourttal.

A válasz hallatán a Mester száraz, keserű kacajra fakadt. – Igen, „beszélni” tudnak róla, amennyit csak akar. De hogy hozzásegítsék az embert... azt már nem! Kötelességei persze nincsenek; csak képességei vannak, méghozzá nem is akármilyenek – folytatta. – Azt hiszem, maga jól átgondolt mindent. Biztos vagyok benne, hogy vannak tervei. Határozottan ez a benyomásom; és az ilyesmi olyan ritka, hogy egészen felkavarja az embert... maga ettől olyan csodálatos. Ha nincsenek tervei, ha nem érdekli, hogy tartja-e a formáját... természetesen ahhoz is joga van; senkinek nem tartozik számadással, senki nem kényszeríti semmire, és legfeljebb két-három ember veszi majd észre, hogy letért az egyenes útról. Az összes többi... valamennyi széplélek szer- te Angliában, *mind* azt fogja hinni, hogy töretlenül halad... hogy *tartja* a formáját: mind azt fogja hinni, erre mérget vehet! Csak két-három ember lesz, aki tisztán lát; én leszek az egyik. Mármost az a kérdés: képes-e arra, hogy két-három embernek dolgozzék? Elszánta-e magát erre az örültségre?

Vendége egy pillanatra megdermedt, mint akit két kar szorít egy dobogó kebelhez. – Szívesen dolgozom akár egynek is... ha maga az.

– Ne mondja ezt; nem szolgáltam rá; megszegyenít – tiltakozott St. George, és szemében egyszerre komoly fény csillant. – Az az „egy” természetesen önmaga, saját lelkiismerete, saját ideálja, saját szándékának őszintesége. Én úgy gondolok erre a tisztas eszményre, ahogyan férfi gondol a nőre, akit ifjúkorában szeretett, és egy gyalázatos órán ellökött magától. A nő szomorú szemmel kísérti, és ott él benne holt napjáig. Én, mint művész, tudja, pénzért házasodtam. – Paul rámeredt, kissé el is pirult, mert zavarba hozta a vallomást; mire a háziúr, aki észrevette arcának elváltozását, kurtán fölnevetett, és így folytatta: – Félreértett. Nem a feleségemre céloztam... drágámnak szép hozománya volt ugyan, de nem azzal csavarta el a fejem. Belészerettem... én is, mint annyi más férfi, szerelmes lettem és megnősültem. A szajha múzsáról beszélek, akit az irodalom oltára elé vittem. Az ég óvja attól, fiam, hogy *ebbe* az igába hajtja a fejét. A rusnya gebe vonszolni fogja egy életen át!

Hősünk kíváncsian fürkészte; szavai mélyen érintették. – Soha nem volt boldog?

– Boldog? Hiszen ez maga a pokol.

– Sok mindent tudnom kellene... ha néhány kérdést feltehetnék... – mondta Paul rövid hallgatás után.

– Kérdezzen csak, amennyit akar. A lelkeket is kifordítanám, hogy megmentsem magát.

– Hogy „megmentsen”? – ámult el a fiatalember.

– Hogy kitarításra bírjam... hogy rábírjam: csinálja végig! Ahogyan akkor éjjel Summersoftban mondtam, szeretném, ha okulna a példámból.

– De hát a maga könyvei nem olyan rosszak – mondta Paul, és könnyedén fölnevetett; „ha egyszer valaki megérezte az alkotás ízét...!” – ez a gondolat futott át a fején.

– Nem olyan rosszak, mint micsoda?

– A maga tehetsége olyan óriási, hogy ott van mindenben, amit csinál, még abban is, ami nem olyan jó. A maga műve, az a negyven kötet, mind ezt bizonyítja... negyvenkötetnyi eleven élet, páratlan megfigyelés, káprázatos gazdagság!

– Hogyne, tudom én azt jól, ne nézzen ostobának – de a szerző, szavai ellenére, e tárgyban bizonytalannak látszott. – Istenem, az egészségből semmi nem lett volna, ha nem erőltetem! Sarlatán vagyok, egy sikeres, befutott sarlatán – folytatta. – Rátukmáltam a közönségre a modoromat. De tudja, mi ez? *Carton-pierre!*

– *Carton-pierre?* – Paul megdöbbsent, a lélegzete is elállt.

– Lincrusta-Walton!

– Ó, ne mondjon ilyet... kést döf belém! – tiltakozott a fiatalember. – Hiszen maga mindent elért, gyönyörű otthona van, kényelem és megbecsülés veszi körül...

– Maga ezt megbecsülésnek nevezi? – Vendéglátója, mint már annyiszor, most is elképesztette sajátos hanghordozásával. – Én azt szeretném, ha *maga* valami nagy dologra tenné fel az életét. Az igaziról beszélek, az egyetlentről. Amit itt lát, az csak bővli.

– Bővli? – nyögte ki a fiatalember, és önkéntelen mozdulattal végigpillantott a pazarul berendezett szobán.

– Ó, igen, a lakáskultúra manapság gyorsan fejlődik... a felszín igazán csodálatos.

Barátunk megborzongott; kíváncsiság fogta el, vagy talán inkább szájalom. Mégsem riadt vissza attól, hogy vigasztalni kezdje azt az embert, akit annyira irigyelt. – Felszín volna, amit maga körül látok...? Ez az életvitel, a családi boldogság valamennyi jele... a hűséges és gondos feleség, a gyerekek... hozzájuk ugyan még nem volt szerencsém, de a szüleik után ítélve biztosan kedves és vidám fiatalok...

E naiv szókimondás hallatán St. George elmosolyodott. – Mindez gyönyörű, drága öregem... isten bocsássa meg nekem, hogy lebecsültem! Egy vagyont kerestem a könyveimmel, és a feleségem jól tudja, hogyan kell veszteség nélkül befektetni a pénzt, hogy fialjon, hogy gyümölcsözőn. Megvan a kenyerem; mindenem megvan, kivéve az egyetlent, az igazit.

– Az igazit? – visszahangozta Paul.

– Tudni azt, hogy kihoztam magamból mindent... ez a művész igazi élete, enélkül halott; tudni azt, hogy a szellem hangszeréből előcsaltam a legszebb zenét, amit a természet belérettett, hogy úgy játszottam rajta, ahogyan játszani kell. Van, aki képes erre, van, aki nem... és aki nem, arról kár is beszélni. Bizony, figyelje csak meg: akik értik a dolgukat, *tényleg* nem beszélnek róla. Néha persze megindul a fecsegés, amivel bedughatja a fülét, de Fáma istennő csalhatatlan, ő mélyen hallgat. No igen, *nekem* sikerült őt magamhoz édesgetnem... de hát mivel, könyörgök, mivel? Egy percig se higgye – folytatta a Mester –, hogy azért hívtam ide, mert ócsárolni akarom a feleségemet; nem vagyok az a bugris, aki így könnyít a lelkén. Ő kitűnő asszony, akinek

én végtelen hálával tartozom; ezért, ha megengedi, róla nem is beszélek többet. A fiaim – három gyerekem van, mindhárom fiú –, hál' istennek, erősek, egészségesek; mindenük megvan, és minden téren szépen fejlődnek. Évről évre a legjobb értesítést kapom Harrow-ból, Oxfordból és Sandhurstból – látja, mindent megteszünk értük! –, úgyhogy remélhetőleg hasznos és boldog tagjai lesznek a társadalomnak.

– Felemelő érzés lehet, ha az ember fia, vér a vérből, Sandhurstben tanul – mondta elismerően Paul.

– Hát... jó érzés, az biztos. Ó, én hazafi vagyok!

A fiatalember újabb kérdéssel igyekezett leróni növekvő tiszteletét: – De hát akkor mire célzott azon az éjszakán Summersoftban, amikor azt mondta, hogy a gyermek... átok?

– Drága fiam, hát milyen alapon folytatjuk mi ezt a beszélgetést? – és St. George barátja mellé huppant a díványra, alig egy karnyújtásra tőle. Ültében kissé oldalt fordult, a szemközti karfának dőlt, kezét fölemelte és összekulcsolta a feje mögött. – Azon az alapon, ugyebár, hogy bizonyosfajta tökély elérhető, sőt kívánatos? Nohát, akkor vessé az eszébe: a gyerek meghiúsít mindent, ami tökéletes. A feleség úgyszintén. A házasság úgyszintén.

– Úgy gondolja, hogy a művészek nem szabad megházasodnia?

– Ha megteszi, veszélybe kerül... ha megteszi, ráfizet.

– Akkor is, ha a felesége hisz benne... ha szíven viseli, amit csinál?

– Olyan nincs... nem létezik! A nők el se tudják képzelni, mivel jár az ilyesmi.

– Talán mégis... ha ők maguk is dolgoznak – próbált ellentmondani Paul.

– Persze; már ahogy tudnak. Ó, igen, a legtöbb nő hisz benne... azt hiszi, hogy ő aztán megéri, a szíven viseli...! Csakhogy az ilyenek a legveszélyesebbek. Azt képzelik, hogy megütötték a főnyereményt, hogy a férfi majd egy rakás pénzt keres nekik. És csakugyan, határtalan nemességük, erényességük, a brit hölgy példás öntudata végül diadalmaskodik. Nálunk mindent a feleségem intéz, ő köti a szerződéseket a kiadóimmal már vagy húsz éve. Remekül csinálja... ezért állok ilyen jól anyagilag. „Ó, hát nem te vagy ártatlan gyermekeid atyja, nem a te dolgod, hogy eltartsd őket?” Akkor éjjel azt kérdezte tőlem, inspirálnak-e, adnak-e erőt a folytatáshoz? Adnak bizony... de még mennyire, hogy adnak!

Paul maga elé meredt: még soha nem szembesült olyan tárggyal, amely ekkora figyelmet követelt. – Én is gyakran érzem, hogy valakiből erőt kell merítenem.

– Nocsak, *n'en parlons plus!* – mosolyodott el szívélyesen a társa.

– És nekem *maga* ad erőt... igen, például maga – folytatta a fiatalember. – De nem azzal hat rám, amivel szeretne. A maga nagy sikere az, ami előttem lebeg... Ennismore Gardens pompája.

– A sikerem...? – St. George szemében acélos fény villant. – Maga szerint az siker, ha az emberről úgy beszélnek, ahogy maga beszélne rólam, ha egy másik művésszel ülne itt, olyanl, aki hasonló magához, fiatal, fogékony és őszinte? Maga szerint az siker, ha az ember helyett mások restelkednek?... mert *maga* aztán restelkedne, ha azt hallaná egy külföldi kritikustól (olyantól persze, aki jártas a viszonyainkban, és ezt fitogtatja is, ahogy a külföldi kritikusok szokták): „Ebben az országban, nemde, őt tartják a legnagyobbknak...?” Az siker, ha az ember arra kényszerít egy fiatal angolt, hogy dadogjon, ahogy maga dadogna, valamit, a régi Angliáról? Ó, nem; a siker az, ha valaki megrándul, és kibújik a bőréből. Ezt próbálja meg!

Paul sugárzott; komolyan, rezzenetlenül. – Mit kéne megpróbálnom?

– Olyat alkotni, ami tökéletes.
 – Isten látja lelkem, éppen ezt szeretném.
 – Anélkül, hogy áldozatot hozna?... Egy percig se higgye, hogy magának majd sikerül – mondta a Mester. – Nekem sem sikerült. Amúgy mindenem megvan. Azaz: elvesztettem mindent.

– Maga teljes és gazdag életet élt; megkapta mindazt, ami egy férfiembernek jár: rangot, felelősséget és terheket, bánatot, örömet, a kapcsolatoknak azt a szövevényét, amit a család, a barátok és a társadalom nyújtani tud. És ez minden bizonyonnyal roppant inspiráló, roppant mulatságos – fejtegette homlokráncolva Paul.

– Mulatságos?

– Akiben van kedv és erő, az mulat rajta.

– Igen, az életem jobbnál jobb témákat kínál, ha erre gondol; de az erőt, ami a kidolgozáshoz kell, ott helyben kiszívja belőlem. Ezernyi tárgyat érintettem; de sikerült-e arannyá változtatnom akár egyet is? Mert a művészhez csak az arany méltó... hitványabb fémmel semmi dolga. Úgy élek, ahogy a gazdagok, a feleséggel, a gyerekekkel; élem ezt az otromba, közönséges, méregdrága, egyre durvább, anyagiasabb és aljasabb londoni életet. Mindenünk pazar, a hintónk is... tökéletes nyárspolgárok vagyunk, jómódúak, vendégmarasztalók és tekintélyesek. De legalább maga ne komédiázzon, drága öregem, legalább maga ne tegyen úgy, mintha nem tudná, mi hiányzik ebből a házból! Nagyobb az, és többet ér mindennél. Maga művész, magának magyarázzam?... Eh! – adta föl a Mester. – Magának szent meggyőződése, hogy ha olyan könyveket írna, mint én, már rég golyót röpített volna a fejébe!

Vendége csak most döbbsen rá, hogy a Summersoftban beígért rettentő nagy beszélgetés már javában folyik, méghozzá olyan sodró lendülettel, hogy szinte elvesz benne az ő csekély élettapasztalata. Ez a fölismerés valósággal megrendítette; szíve máris gyorsabban vert e mély önvizsgálat, e furcsa bizalmasság tanújaként. Az izgalomnak, amit érzett, csakugyan a szívhez volt a legtöbb köze – együtt dobogott benne zavar, ámulat és ijedtség, élvezet, iszony és vonzalom, a részvét, amely átjárta valamennyit (meg a jelenléte miatt érzett szégyen), amiért ez a nagyszerű lény az ő szorításában tombol és vergődik, miközben neki már ott a markában a tragikus titok. Ez a sajátosan Paul Overt-i sugallat, mivel könyörületet parancsolt, arcába kergette a vért, és elakasztotta lélegzetét; tudata viszont, amely bizonyos területek fölött éberén őrködött, megóvta attól, hogy kanálszám nyelje – s kiváltképp, hogy ízlelgesse – a kinyilatkoztatás cseppjeit. Őt érte az a páratlan szerencse, hogy a mély vizeket fölkarolja; hogy dagassza és törje a furcsa ékesszólás hullámain. De hát hogy is ne toltul volna ajkára a szenvedélyes tiltakozás a házigazda utolsó kifakadása hallatán; hogy is ne kezdte volna sorolni művének azokat a részeit, melyeket csodált, azt a sok gyönyörűséget, amelylyel a kor egyetlen írója sem versengetett? St. George udvariasan hallgatta egy darabig; aztán, barátja kezét megpaskolva, így szólt: – Ez mind nagyon szép; és ha úgy érzi, ennél többre nem képes, magának is kijár az a sok gyönyörűség, amit én megszereztem... az emberi és anyagi koloncok, egy fészkalj gyerek, egy asszony dugig tömött ruhatárral, egy ház tele szolgálóval, egy istálló tele lóval és egy szív tele fájdalommal. – A Mester beszéd közben felállt a pamlagról, és szembefordult elképedt tanítványával. – Maga vagyonos ember? – szögezte neki a kérdést.

– Nem mondhatnám.

– Ó, akkor hát van rá oka, hogy valami jövedelmező munkába fogjon... ha érti a módját. Tanulmányozzon *engem*... vegyen példát *rólam*! Igazán tarthatna lovakat.

Paul némán ült, hosszú percekig. Mereven nézett maga elé – átgondolt néhány dolgot. Barátja közben másfelé kalandozott, egy levélcsomót emelt föl az asztalról, melyen a korrektúra hevert. – Mi volt az a könyv, amelyet el kellett égetnie... amelyik annyira nem tetszett Mrs. St. George-nak? – bökte ki a fiatalember.

– Amelyet el kellett égetnem... honnan tud erről? – nézett rá levelei fölött a Mester; arca nem rándult meg, pedig tanítványa szorongva figyelte.

– Ő említette, még Summersoftban.

– Ó, igen... az ő nagy diadala. Nem is tudom... azt hiszem, egész jó könyv volt.

– Miről szólt?

– Nézzük csak. – Gondterhelt arcot vágott, mintha emlékezni próbálna. – Hát... ha úgy vesszük, rólam szólt. – Hallván, miféle mű semmisült meg, Paul önkéntelenül felszisszent, amire tapasztaltabb társa nyomban lecsapott: – Ó, de *maga* még megírhatja... maga még *megteveremthet* engem! – Hirtelen jött izgalma éppoly hirtelen kilobbant, és finom mosolya szelíden felsugárzott. – Tessék a téma, fiam; merítse ki, járjon a végére!

Paul újra elnémult; de ez a csend már kínos volt. – Hát nincs olyan nő, aki megérti... aki kivenné részét az áldozatból?

– Részt az áldozatból? Hiszen ő maga az áldozat! A bálvány, az oltár és a láng egy személyben!

– Mégis, talán *egyvalaki*... ő talán tovább lát – folytatta Paul.

St. George egy darabig nem felelt; a leveleit bontogatta, aztán, nyilvánvaló iróniával, újra a tárgyra tért. – Tudom jól, kire gondol. Miss Fancourt... de erre még ő sem képes.

– Úgy vettem észre, maga csodálja őt... túlságosan is.

– Csodálatom nem ismer határokat. Szerelmes belé? – kérdezte St. George.

– Igen – felelte gondolkodás nélkül Paul Overt.

– Akkor hát mondjon le róla.

Paul rámeredt. – Mondjak le a „szerelmemről”?

– Isten őrizz! Arról, amire föltette az életét. – S mivel hősünk továbbra is értetlenül bámult, így folytatta: – Amiről a múltkor társalgott vele. A tisztas munkáról és a tökéletességről.

– Ő majd segít... ő majd segít – hebegte a fiatalember.

– Egy évig, talán... az első évben még igen. Utána úgy lóg majd a nyakán, mint a malomkő.

Paul őszintén elcsodálkozott. – De hát neki is ugyanaz a szenvedélye, az egyetlen, az igazi... ami magának és nekem a legfontosabb.

– „Magának és nekem”, ez óriási, drága öregem! – kacagott fel a barátja. – Hát persze, ez a szenvedélye!... Majd meglátja, mekkora szenvedélyt űz a gyerekeiből... és *miféle* szenvedélyt! Foggal-körömmel küzd, hogy meglegyen mindenük, a vagyon, a jólét, a kényelem...! Az ilyesmi nem a művészre tartozik.

– A művész, ugyan! A művész férfi is, vagy nem?

St. George elképesztő fintort vágott. – Nem, többnyire nem az. Maga éppen úgy tudja, mint én, mi a művész dolga: a koncentráció, a kidolgozás, kiküzdzeni a mű belső törvényeit, attól a perctől fogva, hogy elszánta magát a tisztas munkára. Ó, fiatal barátom, a művész kapcsolata a nőekkel, s kivált azzal az eggyel, aki a legközelebb áll hozzá, annak az átkos körülménynek van alávetve, hogy a típusok száma legalább ötven, míg őneki, a dolgok természeténél fogva, csupán egy adatik. A nők ettől olyan fenségesek – tette hozzá tréfálkozva St. George. – Képzeld el egy művészt, aki úgy

váltogatja a típusokat, ahogyan más az ingeit és az étkészletét. Ez a dolga, ezt kell az istenek módján űznie, csak ezt, és semmi mást! „Ez már megvolt, az még nem” – másra gondolnia sem szabad. Nem kérdezheti: „Vajon ha megcsinálom, olyan lesz-e, amelyet a kedves kis családom elvár, amelyet az irántuk érzett féltő szeretet engedélyez?” Semmi dolga a rokonaival... neki az abszolútummal van dolga; és a kedves kis család mellé mindig jár egy tucatnyi rokon.

– Megtiltaná neki a szenvedélyt... a férfiember természetes vágyait? – kérdezte Paul.

– Amire ő törekszik, az magában foglal minden vágyat és szenvedélyt. Különböztet kiélheti a vágyait... ha közben megőrzi a függetlenségét. Ha képes elviselni a szegénységet.

Paul lassan felállt. – Akkor hát miért tanácsolta, hogy udvaroljak neki?

St. George megveregette a vállát. – Mert feleségnek igazán mutatós. És akkor még nem olvastam a könyveit.

A fiatalember arca görcsös mosolyra rándult. – Bár ne hallgattam volna magára.

– Hát tudtam én, hogy magát fárasztja az udvarlás? – vágta rá a házigazda.

– Micsoda fonák helyzet, micsoda átok ez a művészen, hogy vállalnia kell az öncsonkító szerzetes szerepét, és csak olyan áron kerülhet közel egy lélekhez, hogy feladja személyes boldogságát! Micsoda vád ez a művészet ellen! – fakadt ki remegő hangon Paul.

– Miért, talán arra számított, hogy védeni fogom a művészetet? „Vád” bizony, de még mekkora! Boldog az a társadalom, ahová a művészet nem tud beférkőzni; mert abban a percben, hogy megjelenik, olyan ragályt és rothadást indít el a szívek mélyén, amely visszafordíthatatlan! A legfonákabb helyzetbe maga a művész kerül. De gondoltam én, hogy az ő szerepét illetően mi alapján egyetértünk. Bocsásson meg! Vagy inkább – tette hozzá –: okolja a *Ginistrellát*!

Paul csak állt, és a padlót bámulta – a közelben egy templom harangja belekondult a csendbe; egy órát ütött. – Gondolja, hogy egy percig is komolyan vett? – fordult aztán a barátjához.

– Miss Fancourt... mint udvarlót? Már hogyne gondolnám! Ezért is próbáltam segíteni... volt néhány alkalmam, hogy lendítsek a maga ügyén.

– Ne haragudjon, de úgy érti, azzal lendített az ügyemen, hogy néhányszor távol maradt? – kérdezte Paul, és elvörösödött.

– A vén bolond... aki nem tudja, hol a helye – bólintott komoran St. George.

– Nézze – kért bocsánatot a vendége –, én még nem vagyok senki, nincs vagyonom; és annyian forognak körülötte...

A Mester nézte, megforgatta, de sokra nem jutott vele. – Maga úriember, s amellet nagy tehetség. Szerintem lépnie kellene.

– De ha le kell mondanom róla... a tehetségemről?

– Látja, engem még mindig zseninek tart egész Anglia! – vigyorodott el kajánul St. George.

– Maga valóban zseni... a megtévesztés zsenije! – És Paul tisztelettel szorította meg a feléje nyújtott kezét, hogy ellensúlyozza az ítélet keménységét.

– Szegény jó fiú, most el van keseredve. De fel a fejjel, csak próbálkozzék! Úgy gondolom, jók az esélyei, és ha kitart, elnyeri jutalmát.

Paul egy percig markában tartotta társa kezét, és a különös, kiismerhetetlen arcot fűrkészte. – Hiába, *mégiscsak* művész vagyok... ezen nem tudok változtatni.

– Hát akkor rajta, bizonyítsa be! – kiáltott föl esdeklő hangon St. George. – Hadd lássam, mielőtt meghalok, hogy lehet úgy élni, ahogy szerettem volna... hogy van olyan

élet, amelyet minden ízében átjár a szenvedély, a miénk, a legritkább szenvedély! Ha erre képes, ne hogy elhibázza! Gondoljon bele, mi mindent nyerhet... micsoda hatalmat... micsoda életet!

Az ajtó felé indultak, és St. George két kezébe zárta vendége jobbját. Ott megálltak, s barátunk mély lélegzetet vett. – Igen, élni akarok.

– Milyen értelemben?

– A szó legtisztább értelmében.

– Jól van... ebből ne engedjen, és csinálja végig!

– Ha maga mellettem áll és segít...

– Erre számíthat... maga az én szememben olyan ember, aki nagyra hivatott. Számíthat feltétlen megbecsülésre és odaadásomra. Tudom, hogy nem okoz csalódást... ha fontosnak tartja, amit magáról gondolok. – S mivel Paul még szemmel láthatóan várt valamire, a házigazda hozzáfűzte: – Emlékszik, mit mondott nekem Summersoftban?

– Biztos valami butaságot.

– „Követem a tanácsait, tűzön-vízen át.” Ezt mondta.

– A szavamon akar fogni?

– Én?... Ugyan, ki vagyok én? – sóhajtott föl jelentőségteljesen a Mester.

– Istenem, mi minden vár még rám... micsoda munka! – nyögött fel Paul, ahogy eltávozott.

VI

„Javarészt külföldön játszódik... pokolba a külfölddel!” Ezt vagy majdnem ezt a figyelemre méltó megjegyzést tette a Mester a *Ginistrella* cselekménye kapcsán; s noha e munka szerzője az intelmet – mint csaknem valamennyit, amely abból a kútfőből eredt – mély tisztelettel fogadta, egy héttel a fönt lejegyzett beszélgetés után, hosszú időre és merész tervek szövegetve, mégis elhagyta Angliát. Nem ferdítem el az igazságot, ha kijelentem, távozásának közvetlen oka ez a szellemi viadal volt. A neves író beszéde, a puszta hanglegjtés már önmagában lenyűgözte; nem csoda hát, hogy órák és napok múltán, ahogy minduntalan a fülében csengett, felölteni látszott végső jelentését, és a maga teljes fontosságában állt előtte. A nyarat Svájcban töltötte, s minthogy szeptemberben új feladat körvonalait látta bontakozni, úgy döntött, hogy az Alpok innenső oldalán marad, míg munkája lendületet nem vesz. E célra csöndes zugot választott, melyet korábról már ismert, a Genfi-tó partján, Chillon tornyainak tövében; ez a vidék és a táj olyan hangulatot keltett benne, amely régi emlékekből táplálkozott, és a megújódás titokzatos forrásának bizonyult. Itt időzött, míg a környező hegyekről lehúzó hó el nem érte azt a pontot, ahová a rövidülő délutánokon, a napi penzum végzetén, sétáin fölmerészkedett. Az őszi teljes pompájában állt, a tó kéken ragyogott, s könyve irányt vett és formát öltött. Ilyen örömmel volt kihímezve akkortájt az élete, amely ráborult és befödte, akár egy oltalmazó palást. A hatodik héten végre úgy érezte, betéve tudja St. George leckéjét, kipróbálta és értékelte tanítását. Mindazonáltal olyat tett, ami e tan szellemével sehogyan sem fért össze: mielőtt átkelt az Alpokon, levelet írt Marian Fancourtnak. Világosan látta, milyen természetellenes dolgot cselekszik; luxus, üres multság az egész, egy átdolgozott őszi jutalma, ahogy magában mengette. A lány nem kért tőle ilyen szívességet, amikor ő, röviddel azelőtt, hogy ott hagyta Londont, három nappal Ennismore Gardens-beli vacsorájuk után, elment hoz-

zá, hogy búcsút vegyen. Igaz, oka sem volt rá – ő ugyanis nem említette, hogy távozni készül. Azért titkolózott, mert bizonyosságot akart szerezni, és éppen ez a látogatás, a soron következő lépés volt hivatott tisztázni a helyzetet. A látogatást azzal a céllal tette, hogy kiderítse, valóban fontos-e számára ez a lány; és a szokványos elbocsátást követő gyors távozás meghozta a vizsgálat eredményét, amelyre lelke mély, sóvárgó fájdalommal válaszolt. Amikor Clarens-ból írt neki, megjegyezte, hogy magyarázattal tartozik (több mint három hónappal később!), amiért nem avatta be a terveibe.

A lány röviden, de azonnal válaszolt, és egy megdöbbenő hírrel is szolgált: az előző héten meghalt Mrs. St. George. A kiváló asszony gyors lefolyású tüdőgyulladás áldozata lett odalenn vidéken – ő, Paul is emlékezhet rá, hogy már régóta milyen törekénynek látszott. Miss Fancourt hozzátette még, hogy úgy hiszi, férjét porig sújtotta ez a veszteség; bizonyára rettentően hiányzik neki – ő jelentett mindent az életében. Paul Overt erre nyomban írt St. George-nak. Távozása napjától fogva remélte, hogy kapcsolatban maradhat vele, de mindeddig nem talált kielégítő ürügyet arra, hogy zavarja ezt az elfoglalt embert. Most újra felidézte magában hosszú éjszakai beszélgetésük minden apró hangszúlyát, de még ez sem tarthatta vissza attól, hogy kinyilvánítsa: milyen együtt érez a szakma kiválóságával; mert nem éppen e beszélgetés során vált-e világossá, hogy a néhai szorgos hölgy hatékonyan uralkodott férje egész élete fölött? Képzeltető-e kegyetlenebb csapás annál, amit e hatás megszűnése jelent? Ugyanezt a tónust vette föl St. George is, amikor jó másfél hónap múlva válaszolt fiatal barátjának. Természetesen nem célzott hajdani beszélgetésükre. Olyan méltányosan és nagy-lelkűen írt a feleségéről, mintha már elfeledte volna azt a fontos éjszakát; szavai mögött a mély elhagyatottság érzése tátongott. „Minden súlyt levett a vállamról – és a lelkemről is. Finom művészettel, páratlan odaadással vezette közös életünket, és én szabad voltam, olyan szabad, mint soha senki, foghattam a tollamat, és bezárkózhattam a hivatásomba. Ritka szolgálat volt az enyém – a legmagasztosabb, amelyet asszony valaha kiszabott. Bár méltóbb tudással végezhettem volna!”

E megjegyzésekből valami zavarodottság áradt hősünk felé; az ellentmondás, a visszavonás szándéka mellbe vágta, különösen hatott olyan ember részéről, akinek még az a mentsége sincs, hogy ostoba volna. Persze nem azt várta levelezőtársától, hogy ujjongjon felesége halálán; teljesen rendjén való, hogy a húsz évnél is tovább tartó kötelék elszakadása fájdalommal jár. De ha csakugyan szintiszta áldás volt ez az asszony, akkor szerető férjét vajon mi indította arra, hogy az állhatatosság nevében *éppen őt* tegye lóvá aznap éjjel – hogy éppen neki adagolja be ilyen kíméletlenül a lemondás doktrínáját? Ha Mrs. St. George ekkora sebet hagyott maga után, a férj lelkes útmutatása merő ugratás, és hiba volt lemondania bármiről is. Overt már rohant volna vissza Londonba, hogy bizonyítsa, ő a maga részéről elszánt híve ennek a felfogásnak; már ki is vette az asztalfiókból új könyve első fejezeteinek kéziratát, és bőrdöngő oldalzsebébe csúsztatta. Így esett a pillantása bizonyos lapokra, melyeket hónapok óta nem látott, és így, e baleset révén érte az a megrázkódtatás, hogy íme, itt a nagy lehetőség – visszatekintései ritkán jártak ilyen eredménnyel; amennyire tudta, kerülte is ezeket az alkalmakat, mert többnyire arról győzték meg, hogy a kompozíció merőben szubjektív és félresiklott érzelemtől nyeri a fényét. Ezúttal szeszélyes, de határozott magabiztosság áradt feléje az első fogalmazvány sűrű húzásaiból, ami azt súgta neki, hogy ha így alakult, legjobb lenne végbevinni a kínálkozó kísérletet. Ha már ilyen jól tudott írni a nélkülözések közepette, hiba volna helyzetet változtatni, mielőtt a varázslat magától megszakad. Hogyne, vissza kell mennie Londonba, és vissza is megy, mihelyt a

könyvét befejezte. Ezt a fogadalmat tette magában, és kéziratát ismét az asztalfiókra bízta. Hadd tegyem hozzá máris, a könyv befejezése sokáig váratott magára, mert a tárgy éppoly szövevényes volt, amilyen finom, s ő valósággal beleveszett jegyzetei tömkelegébe. Egy belső hang arra intette, hogy tökéletesen ki kell dolgoznia – máskülönben, ami személyét és viselkedését illeti, nem áll majd rendelkezésére a megfelelő kibúvó. Borzadt, ha erre a hiányra gondolt, s éppoly eltökélten találta meg önmagát, ahogyan szükség esetén lámpáról és írószerekről gondoskodott. Végre átkelt az Alpokon, és a telet, a tavaszt, majd a rá következő nyarat Olaszországban töltötte, ahol hiába folyt le a tizenkettedik hónap, feladata még mindig bevégezetlenül állt. „Ebből ne engedjen, és csinálja végig!”: St. George-nak ez a nagyvonalú parancsa ebben a különös esetben is követendőnek látszott. Követte is, ameddig csak tudta, s mire a nyár a szokott lassúsággal újra érkezett, ő úgy érezte, kész van, mindent kihozott magából. Ekkor fogta a tisztázatot, ráírta kiadója címét, a bőröndjébe rakta, és útra kelt észak felé.

Két évig volt távol Londontól; s ez a két év, amelyet többnek érzett – vagy inkább: az elkészült regény, amelyről úgy hitte, sokkal erőteljesebb, mint a *Ginistrella* –, olyan átalakulást hozott az életébe, hogy hazatérése másnapján, lelkében homályos várakozással, már déltájban a Piccadillyra sietett, hogy a végbement változásokról megbizonyosodjék. De a Piccadillyn jóformán semmi nem változott – csak egy alacsony, fekete házsor helyét foglalta el három-négy magas, vörös épület –, s a június végi nap ugyanolyan fénnel pislogott keresztül a Green Park rozsdás kerítésén és csillant meg a suhanó bérkocsik lakkozásán, amilyennek hajdani, gyorsan elfutó júniusokon látta. Ez az üdvözlés tetszett neki; barátinak tűnt, s kiemelte, felfokozta életörömét, amit könyve befejeztén érzett; boldog volt, amiért ismét maga körül tudhatja hazáját s benne ezt a hatalmas, vidám és nyomasztó várost, amely vonzza minden vágyát, és táplálja minden gondolatát. „Maradjon szépen idehaza, és itthon tegye a dolgát... olyasmiről írjon, amit meg tudunk ítélni!” – mondotta volt St. George; és csakugyan, most egyebet sem kívánt, mint örökre itthon maradni. Késő délután a Manchester Square felé vette útját, s szemével a házsámot kereste, amelyre olyan jól emlékezett. Miss Fancourt azonban nem volt odahaza, így hát némi csalódással fordult meg a küszöbön. E mozdulatra egy úriemberrel találta szemközt magát, aki éppen az ajtóhoz közeledett, s akiben ő azonnal fölismerte Miss Fancourt édesapját. Paul köszöntötte a tábornokot, az pedig megszokott, kifogástalan modorában viszonzta az üdvözlést – e jó modor azonban soha nem árulkodott arról, jelent-e egyszersmind fölismerést is. A csalódott jövevény érezte ugyan a biztató impulzust, de hamarjában nem talált helyénvaló megjegyzést, és bizonyosra vette, hogy az öreg katona, ha emlékszik is rá, rosszul emlékszik. Így hát továbbment, nem számolva azzal a kétségtelen hatással, amit jól érthető köszönetére gyakorolt a tábornokra, aki egy kis pletyka lehetőségén mindig föllekesült. A mi fiatalberünk beszédes arca ritkán kerülte el az emberek figyelmét. Tíz lépést sem tett, és már hallotta is, amint barátságosan köhécselve utánaszólnak: – Khm!... Bocsánat! – Megfordult, és a tábornok a bejárat üvegfedele alól rámosolygott: – Nem jönne be? Velem ilyen könnyen nem tud ám kibabrálni! – Paul köszönettel elfogadta a meghívást, és aggodalmának adott hangot a kései zavarás miatt, hiszen Miss Fancourt nyilván bármelyik pillanatban hazaérhet. De a lány apja most már nem engedte meglógni; szemmel láthatóan vigyázott, nehogy egy rossz mozdulattal is elriassza. Újabb pillantást vetett a látogatóra, és emlékei mélyén megmozdult valami, legalábbis szavai erre engedtek következtetni: – Hát visszajött végre? Visszajött? – Paul már majdnem kibökte, hogy csak a múlt éjjel érkezett, de aztán jobbnak vélte, ha gyors látogatását nem tünteti fel ilyen erőszakos fényben, és beérte egy kurta jóváhagyással,

majd a fiatal hölgyre terelte a szót, akit sajnálatára házon kívül talált. Abban a reményben jött ilyen későn, hogy már idehaza van. – Majd én szólok neki... bízva csak rám! – mondta az öregember, és fürgén, kedélyesen hozzátette: – No, mi újság a nagyvilágban? Hosszú idő, ugye? – Most már pontosan emlékezett a fiatalemberre.

– Hosszú bizony. Sajnos, lassan dolgozom – jegyezte meg Paul. – Summersoftban ismerkedtünk meg, jó ideje már.

– Ó, igen... Henry St. George, ő is ott volt. Nagyon jól emlékszem. Még azelőtt, hogy szegény felesége... – Fancourt tábornok egy pillanatra elnémult, mosolya megkeskenyült. – Gondolom, tud róla.

– Mrs. St. George haláláról? Hogyne, természetesen... annak idején értesültem róla.

– Nem, nem... úgy értem, tud-e arról, hogy házasodni készül?

– Ó, hát erről semmit a világon! – Paul ajkán már ott volt a folytatás: „És kit vesz el?“, de a tábornok megelőzte.

– Mikor érkezett? Hallottam, valahol messze csatangolt... tudja, a lányomtól. Nagyon sajnálta, hogy elment. Gyakrabban kellett volna írnia neki... őt is érdekli ám, mi újság a nagyvilágban.

– Csak a múlt éjjel érkeztem – hebegte a fiatalember, akibe belényilallt valami, és egy pillanatig azt sem tudta, mit beszél.

– Ó, és ilyen hamar eljött... ez igazán kedves magától! Nem ugrana be vacsorára?

– Vacsorára? – ismételte gépiesen Paul; már elment a kedve attól, hogy megkérdezze, kit vesz nőül St. George, de másra gondolni sem tudott.

– Azt hiszem, jó sokan leszünk. St. George, természetesen. Vagy ha tetszik, jöjjön vacsora után. A lányom, azt hiszem, nagyon várja... – A látogató ráemelt arcán vehetett észre valamit (már a lépcsőn állt, magasabban nála), amitől elakadt a hangja; nyomban az a gyanúja támadt, hogy talán tapintatlanságot követett el, és ettől a kényelmetlen érzéstől szeretett volna mielőbb megszabadulni. – De maga talán nem is tudja... hamarosan férjhez megy.

Paul megint lélegzet után kapott. – Férjhez megy?

– Mr. St. George-hoz... már mindent elrendeztünk. Furcsa egy parti, ugye? – Beszélgetőtársa e tárgyban nem nyilvánított véleményt; csak nézett, meredten, fölfelé. – De én azt mondom, összeillenek... ez a lány bolondul az irodalomért! – tette hozzá a tábornok.

Paul fülig vörösödött. – Ó, hát ez meglepő... igazán érdekes; óriási! Attól tartok, nem érek rá ma este... igazán kedves!

– De az esküvőn ott legyen ám! – parancsolt rá a tábornok. – Ó, emlékszem, az a szép nyári nap Summersoftban! Mr. St. George, tudja, ő nagy ember...

– Óriási... óriási! – hajtogatta Paul köszönés helyett. Kezet rázott a tábornokkal, és eltakarodott. Érezte, ahogy vörös arca mind sötétebb és sötétebb bíborszínt ölt. Az est folyamán, odahaza – mert a vacsorával nem is törődve, egyenest a szobájába ment – orcája szinte percenként lángba borult, mintha villám vagdosna belé. Semmit nem értett abból, ami vele történt, milyen fortélyos erők játékszere volt, miféle áldozata lett. – Nem... nem, nem és nem! – csukladozott. – Nem az én dolgom. Nem is tudtam róla... semmi közöm hozzá! – De a zavaros mormolásnak ez a folyama minduntalan felszínre dobott egy oda nem illő kérdést: – Kifőzték vajon... kifőzték az egészséget? – Néha elakadt a lélegzete, és felkiáltott: – Becsaptak, rászedtek, átjettettek...! – Ha igen, valóban áldozat volt, nevetséges és nyomorult áldozat. Mintha csak most vesztette volna el végleg a lányt. Már lemondott róla, persze; de hát az más lapra tartozik

– a csukott ajtó még nem bezárt ajtó. Most tudta meg, milyen az, ha orra előtt csapják be az ajtót. Talán arra számított, hogy várni fog rá – arra, hogy szántszándékkal ajándékozza neki ezt az időt, amit ő két évre nyújtott? Maga se tudta, mire számított – csak azt, hogy mire nem. Erre nem, az biztos – *erre* nem! Megtévesztettség, keserűség és harag nőtt, fortyogott benne, amikor arra gondolt, mekkora tisztelettel, odaadással és bizalommal fogadta St. George tanítását. Az este hosszan tévovázott, a fények lassan halványultak, de ő nem gyújtott lámpát, hiába szállt le az éjszaka. Hanyatt vetette magát a pamlagon, s ott feküdt órákon át, szemét hol lecsukva, hol a homályba mereszelve, ahogyan azok a férfiak teszik, akik túrni tanulnak – túrni azt, hogy bolondot csináltak belőlük. Óvele egész könnyen ment a dolog – ez a gondolat úgy söpört át rajta, mint egy forró hullám. Aztán hirtelen, mikor az óra tizenegyet ütött, talpra ugrott; eszébe jutott, hogy Fancourt tábornok arra biztatta, nézzen be vacsora után. Igen, elmegy – legalább hadd lássa a lányt; talán rájön, mit jelent ez az egész. Úgy érezte, mint ha egy bonyolult számoszlop hiányzó elemeit kéne felkutatnia, mert addig nem tudja elvégezni az összeadást, amíg nem ismeri valamennyi számjegyet.

Felöltözött, kocsiba vágta magát, s fél tizenkettőkor már ott állt a Manchester Square-en. Az ajtó előtt hintók sorakoztak – az összejövetel már javában tartott; ez a körülmény végre némi megkönnyebbüléshez juttatta, mert most nem szívesen találkozott volna négyszemkőzt a lánnyal. A lépcsőházban vendégekbe botlott; már elmenőben voltak, vagy csak „lézengtek”, ahogy éjjelente a londoni társaságban szokás, az egymáshoz verődő vadak tévova mozdulataival. De maradt még néhány kisebb csoport odafenn is, a dolgozószobában; bejelentették ugyan, de a lány erre nem figyelt fel, így beletelt néhány perc, amíg egymásra találtak és szót váltottak. E rövid keresgélés során pillantotta meg St. George-ot, amint a tűz előtt áll, és egy hölgynek magyaráz valamit; azonnal félrenézett, mert készületlenül érte a találkozás, és még abban sem lehetett biztos, hogy a *Shadowmere* szerzője észrevette őt. Mindenesetre került a szembesülést; nem úgy Miss Fancourt, mihelyt meglátta – szinte repült felé; mosolygott, halkán suhant és teljes szépségében tündökölt. Már elfeledte, hogy ez a fej és ez az arc miféle látványt kínál a szemnek; fehérben volt, ruháján arany minta, haja akár egy arany sisak. Egyetlen pillantás, és már tudta, hogy a lány boldog, valósággal ragyog a maga erőszakos boldogságában. De erről a világerő se beszélne vele; ő lesz a téma, egyedül ő, Paul Overt.

– Annyira örülök; a papa már mindent elmesélt. Milyen kedves magától, hogy eljött! – Ez a friss és bátor lendület szíven ütötte, és amíg szeme fel-alá járt a lány alakján, magában önkéntelenül is ezt mondogatta: „Mért éppen ő kell neki, mért nem az ifjúság, a hatalom, a becsvágy, a jövő? Ez a magabiztos, fiatal életerő mért akarja a kudarcot, a vénséget, a bukást?” Ebben a kegyetlen pillanatban elátkozta mindazt, ami maradék hitéből a megtévedt Mesterhez fűzte. – Annyira sajnálom, hogy nem vettem észre mindjárt – folytatta a lány. – Papa már mindent elmesélt. Milyen nagyszerű, hogy ilyen hamar eljött!

– Csodálja? – kérdezte Paul Overt.

– Hogy az első útja hozzánk vezetett? Ó, nem... magától éppen ezt vártam. – Egy hölgy szakította félbe, hogy elköszönjön, és Paul máris nyugtázhatta, hogy a legkisebb erőlködés nélkül képes ezen a hangon társalogni, az ő régi, áradóan tékozló modorában, ami idővel tágasságot és mélységet kapott; s ha ez a modor itt helyben, életének ezen a pontján, és talán ott, a hajdani szép napokon is, ilyen könnyen működésbe lép, bármit jelenthet, nagyon sokat és nagyon keveset egyaránt – merő gépies jóindulat, mindössze annyi különbséggel, hogy mostani kielégültségében adakozni szeretne, és

nem kíván cserébe semmit. Ó, igen, elégedett volt – hogy is ne lett volna az? És miért is csodálná, hogy első útja ide vezetett – hiszen annyi örömet kapott már tőle! A hölgy hosszabb figyelmet igényelt, és Paul, bonyolult művészelképben valami furcsa viszolygással, kiábrándultan és közönyösen félrefordult. A lány olyan boldog volt, hogy már-már ostobának látszott – kivételes érzékenysége, amelyet annak idején megcsodált, tovatűnt, szertefoszlott. Hiszen ő is tudja, hogy St. George egyre rosszabbul ír, ő is tisztában van ezzel a rettentő kisszerűséggel...! Ha mégsem, akkor egy nulla, egy senki; ha meg igen, akkor honnan ez az arcátlan derű? A kérdés nyomban élet vesztette, mihelyt fiatalemberünk szeme megpihent a géniuszon, aki hajdan, nagy válaszútja előtt, tanácsokkal látta el. St. George még mindig a kandallónál állt, de már egyedül – mozdulatlanul várakozott, mint aki eltökélte, hogy utolsónak távozik –, s végre elkapta ifjú barátja ködös tekintetét, aki olyan zavarban volt, hogy szinte a jogát követelte (a jogot, amelyet sértettségében kiélvezhet), hogy áldozatnak tekinthesse magát. A kérdés gyilkos ereje sehogy sem tudott áttörni a Mester ragyogásán. A maga módján éppoly pazar volt ez a glória, mint Marian Fancourté, nyilvánvaló jele a boldogságnak; Paul számára azonban mást is jelentett: azt, hogy a *Shadowmere* szerzője határozottan megszűnt létezni – megszűnt létezni mint író. Ahogy a helyiség túlsó végéből egy mosolyt küldött felé, valahogy *banális* volt, már-már közönséges. Paul ámulva azon kapta magát, hogy egy pillanatig habozott, visszaköszönjön-e akár egy mozdulattal is, mintha neki, a történetek után, *bármilyen* oka lehetne a lelkifurdalásra; de akkor már ott álltak egymás mellett a szoba közepén, és kezet ráztak – St. George a maga részéről nyíltan és szívélyesen. Aztán kettesben visszasétáltak oda, ahonnan az idősebbik férfi elindult, s közben St. George megjegyezte: – Remélem, többé nem hagy el bennünket. Itt vacsoráztam; a tábornok mindent elmesélt. – Jóképű volt és fiatal, mintha az élet valamennyi gyönyörével még előtte állana. Egészen barátian, egészen ártatlanul nézett szembe a fiatalemberrel, aki pár éve még a tanítványa volt; mindenről kifaggatta, egészsége, tervei, egykori elhivatása és új könyve felől egyaránt. – Na és mikor jelenik meg?... Remélem, minél előbb. Prima, ugye? Az hát; maga utolérhetetlen, vigaszt nyújt és elkápráztat! Fél éve sincs, hogy valamennyi könyvét újraolvastam. – Paul nem válaszolt; várt még, hátha elmondja, amit a tábornok ma délután mesélt neki, s amit, ha nem is szavak útján, Marian Fancourtól tud. Erre azonban hiába várt, így hát föltette a kérdést: – Igaz a nagy hír, amit hallottam... hogy nőszülni készül?

– Á, szóval már hallotta?

– A tábornok *erről* nem mesélt?

A Mester csodálkozva nézett rá: – Miről?

– Hát arról, hogy ő hozta tudomásomra a hírt ma délután.

– Drága öregem, nem emlékszem. Tudja, mekkora tömeg volt itt? De őszintén sajnálom, hogy így alakult; magam is szívesen leptem volna meg ezzel a dologgal, hiszen annyira közelről érint. Különös, ugye?... de hát már nyélbe ütöttük. Az egész csak most vált véglegessé. Hát nem neveléses? – Beszédében nyoma sem volt a zavarnak; de a bujkáló pimaszságnak sem, amennyire barátunk meg tudta ítélni. E könnyed és hívós csevegés hallatán az a képtelen gondolata támadt, hogy St. George talán egész egyszerűen elfelejtette, ami köztük történt. Következő kijelentése azonban megmutatta, hogy nagyon is emlékszik; hatása pedig, éppen mert Paul emlékeit is igyekezett mozgósítani, egyenesen komikus lett volna, ha nem olyan kíméletlen. – Gondol még néha a mi éjszakai beszélgetésünkre... tudja, nálunk, odahaza, amelyben Miss Fancourt neve is fölmerült? Nekem azóta is gyakran eszembe jut.

– Igen; maga mondta, amit gondolt, s én ezen egyáltalán nem csodálkozom. – Paul most gondosan figyelte társa tekintetét.

– A mai eset fényében? De hát *akkor* még egy szikra sem pislákol. Hogyan is láthatam volna előre ezt a napot?

– Nem is sejtette, hogy eljön?

– Nem, erre becsületszavamat adom – mondta St. George. – Bizonyítékkal persze nem szolgálhatok. Gondoljon csak bele, mennyire megváltozott a helyzetem.

– Hogyne... értem – hümmögött Paul.

Társa, ez a tapintatos és érzékeny ember most olyan hangon folytatta, mint aki kész megadni minden felvilágosítást, ha már a tárgy szóba jött – mint aki lángelméje és módszere együttes erejével képes behatolni mások érzésvilágába. – De nem csak erről van szó; én ebben a korban, bizony isten, már nem is álmodtam ilyesmiről... egy özvegyember három nagy kamasszal meg egy rakás apró gonddal a nyakán! Mindentől függetlenül csöppentem bele, mások sem álmodták volna; csak az égnek köszönhettem ezt a szerencsét. Ő szabad, nagyon is az; és mégis igent mondott. *Éppen ő*, az egészben ez a legcsodálatosabb – mert még emlékszem, maga mennyire szerette őt, mielőtt elutazott, és ő is szerette magát –, így hát, azt hiszem, van rá oka, hogy előzékenyen gratuláljon nekem.

„Ő szabad, nagyon is az!” Ezek a szavak Paul Overtet mélyen érintették; csaknem összerándult, amikor megérezte a bennük rejlő iróniát, mellyel kapcsolatban oly mindegy volt már, szándékos-e vagy véletlen. Hát persze, ő szabad, és talán, minden jel szerint, a Mester műve ez a szabadság; mert az iménti célzás, hogy a lány egykor szerette őt, vajon nem volt-e része ugyanennek az iróniának? – Ha jól emlékszem, a maga elmélete szerint az írónak nem szabad megházasodnia.

– Igen... ez így is van. De hát maga úgysem tart engem írónak...

– Szégyellhetné magát – mondta Paul.

– Szégyelljem magam, amiért újra házasodom?

– Nem erről beszélek... az indítékai miatt szégyellje magát!

Az idősebbik férfi szelíden elmosolyodott. – Kedves barátom, az indítékaim megítélését bízva csak rám.

– Jól van; miért is ne? Az enyémeiket már gyönyörűen megítélte.

Most egyszerre úgy látszott, ez a tónus valami olyat sugall St. George-nak, amit addig nem is gyanított. Ámulva vette észre a szavak mögött a keserőséget. – Azt gondolja, hogy nem voltam őszinte magához?

– Korábban is kérdezhetne volna... amikor itt volt az ideje.

– Drága öregem, azon az éjszakán én nem láthattam a jövőbe...!

– Úgy értem, utána.

A Mester rábámult. – A feleségem halála után?

– Amikor ez a remek ötlete támadt.

– Még ilyet! Hiszen én meg akartam menteni magát, hogy olyan maradjon, amilyen most, ritka és kivételes lény!

Szegény Overt zord tekintettel végigmérte. – Azért veszi el Miss Fancourtot, hogy engem megmentsen?

– Nem kimondottan azért; az csak ráadás a boldogságomra. Nekem köszönheti a szerencséjét, majd meglátja! – mosolyodott el St. George. – Nagy hatással volt rám az az elszánt hivatástudat, amellyel a beszélgetésünk után elhagyta az országot, s talán még inkább az a jellemerő, amely külföldön tartotta. Maga erős jellem... erősebb, mint hittem volna!

Paul megpróbálta kifürkészni, ki rejlik a csillogó szem mögött; s különös, de úgy találta: nem a gúnyolódó ördög, hanem az egyenes lelkű barát. Ahogy odébb lépett, hallotta még, hogy a Mester arról kezd beszélni, mennyi jelét látja máris annak, hogy ő aranyozza majd be az öregkorát. Erre sarkon fordult, és újra szembenézett vele. – Azt akarja mondani, hogy abbahagyta az írást?

– Drága öregem, hát persze hogy abbahagytam. Már túl késő. Nem mondtam volna?

– Nem hiszem... ezt sosem hiteti el velem!

– Hát persze hogy nem hiszi... a maga tehetségével! Nem, nem; ami az életemből hátravan, azzal töltöm majd, hogy *magát* olvasom.

– És ő tudja ezt... Miss Fancourt?

– Hogyne... meg fogja tudni. – Arra céloz vajon, futott át fiatalemberünk agyán, hogy a segítség, amelyre az ifjú hölgy hozománya révén számít, legyen az bármilyen szerény, helyzetének oly mértékű erősödését okozhatja, ami fölöslegessé teszi a kimerült véna szipolyozását? Ki tudja; de ahogy ott állt, sikeres férfiassága teljében, nem úgy festett, mintha bármelyik vénája is kimerült volna. – Emlékszik a tanulásra, amit saját személyemben állítottam maga elé azon az éjszakán? – folytatta St. George. – Soha ne feledje, mi lett belőlem, és okuljon a példámon.

Nem, ez már túl sok volt – íme, a gúnyolódó ördög! Paul elfordult tőle, egy kurta biccentéssel jó éjszakát kívánt, s fájó szívvel úgy érezte, hogy valamikor, a messi jövőben, ha megtanulja méltányolni ezt a könnyed gráciát, a dolgok elrendezésének ezt a finom művészetét, talán még visszatér hozzá, de most kénytelen megszakítani barátságukat. Fájdalmának e pillanatban szüksége volt arra a hitre, hogy roppant sérelem érte – amely annál is kegyetlenebb, mivel nem orvosolható. Ebben a pózban, rögeszméjét dédelgetve jutott le valahogy a lépcsőn, anélkül, hogy búcsút vett volna Miss Fancourtól, aki éppen nem volt a közelben, mikor távozott a szobából. Örült, hogy ki-mehet végre az egyszerű, jóra való és vaksötét éjszakába, hogy szedheti a lábát, hogy gyalog indulhat hazafelé. Sokáig sétált, jó nagy kerülőt tett, nem ügyelt semmire. Volt min törnie a fejét. De lába magától hazavitte, s egy óra múlva már ott állt az üres és kopott kis utcában, lakása küszöbén. Mielőtt belépett, tanácstalanul megtorpant; körülötte a holdtalan félhomály, néhány ócska lámpa, feje fölött a hajnal utolsó csillagai. Ezekre a távoli, derengő alakzatokra emelte a tekintetét, s magában azt suttogetta: „rászedték”, csakugyan, ördögien rászedték, ha most, az év végén, amikor újra leteszi névjegyet, St. George is előrukkol valamivel, ami legjobb formájában mutatja – olyan, mint a *Shadowmere* volt, de még annál is tökéletesebb. Paul legalább annyira remélte, hogy nem okoz ilyen meglepetést, amennyire a tehetségét csodálta; attól ijedt meg, hogy *ezt* talán már nem tudná elviselni. Egykori mentorának szavai még a fülében csengtek: „Maga erős jellem, erősebb, mint hittem volna!” Az volt-e, valóban? Ha nem, feltétlenül azzá kell lennie; az erő akár a bosszúhoz is hozzásegítheti. Akkor hát: *az-e* vagy sem?, kérdezheti az olvasó, aki egészen idáig követte útján a zavarodott fiatalembert. Nos, ő megteszi, ami tőle telik, de korai volna többet mondani – talán ez a legpontosabb válasz. Amikor ősszel megjelent az új könyv, Mr. és Mrs. St. George egyaránt káprázatosnak találta. A férj egészen addig nem publikált semmit, de Paul egyelőre nem érezte magát biztonságban. Annyit mindazonáltal felhozhatok a mentségére, hogy ha ez a baleset mégis megtörténne, ő lenne az első, aki kellőképpen méltányolná; ami talán azt bizonyítja, hogy a Mesternek alapjában igaza volt, és ő, a Természet rendelése folytán, nem a személyes, hanem a szellemi élvezetekre született.